

Septembarski, Krajinski ili Drinički propisi, kojima su odbori od privremenih postali "organi narodne demokratske vlasti", tj. "stalni i jedini organi vlasti."

Osnivanje AVNOJ-a (Bihać, 27. XI 1942.) autor vidi kao trenutak razdvajanja vojne od političke vlasti, čime je podstaknuto "učvršćenje vlasti odbora" i širenje njihove mreže u Srbiji. Registrovane su i međunarodne okolnosti pod kojima je sprečeno evoluiranje AVNOJ-a u najviši organ državne vlasti, a posebnim odeljkom dr Jovanović je analizirao odluke Drugog zasedanja AVNOJ, kada je "dovršen proces povezivanja odbora u jedinstven sistem nove vlasti." Autor je dosta pažnje posvetio i izbornom sistemu odbora, njihovoj unutrašnjoj organizaciji, kao i njihovim pomoćnim organima "na oslobođenim područjima."

U poslednjem, četvrtom poglavlju "Razvoj nove vlasti u oslobođenoj Srbiji" prikazano je funkcionisanje organa vlasti u novim okolnostima, kada je trebalo prevesti zemlju iz ratnog stanja u redovno i kada je bilo nužno uspostavljati trajnih i stabilnih državnih institucija. To što

su sve one imale jako izražen ideološki karakter, politički isključiv, ovde nije bilo predmet interesovanja, jer je obrađen samo period neposredno po oslobođenju, kada je sve bilo prelaznog tipa sa često nejasnim i nelogičnim ingerencijama. Oslobođenjem Srbije u jesen 1944, organima nove vlasti pokrivene su sve oblasti, "čime je taj proces potpuno zaokružen", a autor posebno naglašava značaj konačnog izdvajanja sudskih funkcija i njihovog smeštanja u, bar deklarativno, autonomne institucije. U tom duhu stvoren je i ASNOS (9-12. XI 1944.) kao "najviše predstavničko telo naroda Srbije", čime je naglašen prelaz iz vanrednog stanja u mirnodopsko.

Monografijom "Nova vlast u Srbiji 1941-1945", dobrim delom je zadovoljena i potreba istoričara za jednim sintetičkim delom, u kome bi bili objedinjeni dosadašnji rezultati istraživanja političke akcije u Srbiji za vreme Drugog svetskog rata, koja je vođena uporedo sa oružanim ustankom i u velikoj meri determinisala njenu budućnost.

Vladan JOVANOVIĆ

Tajne Hitlera na Staljinovom stolu, obaveštajna i kontraobaveštajna služba o pripremama nemačke agresije protiv SSSR-a – mart-juni 1941, Moskva 1995, str. 254.
(Секрети Гитлера на столе у Сталина. Разведка и контра разведка о подготовке германской агрессии против СССР. Март-июнь 1941, Москва 1995, стр. 256)

U decenijama nakon Drugog svetskog rata, u SSSR-u se razvijala konformistička verzija istorije u okviru koje se svest o Otadžbinskom ratu pretvarala u političku snagu koja je objedinjavala i učvršćivala sovjetsko društvo. Izrealski istoričar Gabrijel Gorodetski u knjizi *Mit o "ledolomcu"* (*Мифы Ледокола, Москва 1995*), ističe da je prvobitno to bilo zbog toga da bi se prikrile greške Staljina i uzdigao njegov doprinos pobjedi, a posle njegove smrti, korišćeno je od Komunis-

tičke partije za stvaranje predstave o narodnom jedinstvu u SSSR-u.

U vreme "perestrojke" i periodu raspada SSSR-a, u Rusiji su sve glasnije bila mišljenja o Staljinovoj, odnosno sovjetskoj odgovornosti za Drugi svetski rat. Tome su doprinosila popularisanja člana i knjiga Vladimira Bogdanovića Rezuna, agenta sovjetske obaveštajne službe, koji je 1978. godine prebegao u Englesku, a onda pod pseudonimom Viktor Suvorov, otpočeo da objavljuje članke

u pariskom ruskom emigrantskom časopisu *Ruska misao* (*Русская мысль*). Suština tumačenja Suvorova može se svesti na ocenu da je Staljin bio ubeđen da Francuska i Engleska neće ratovati za Poljsku i da je zbog toga sazvaio Politbiro CK KPSS, na kome je odlučeno da se pozovu rezervisti. Mobilizacija u SSSR-u, tvrdi Suvorov, naljutila je i prinudila Hitlera da napadne na Poljsku. U svojoj knjizi objavljenoj u SSSR-u u 3.500.000 primeraka, *Ledolamac* (*Ледокол*) Moskva, 1992. Suvorov je otišao još dalje, optužujući Staljina kao vinovnika Drugog svetskog rata "otkrivajući planove" Staljina o likvidaciji nemačkog fašizma i još pet godina pre dolaska Hitlera na vlast.

Objavljujući kritično izdanje dokumenata nemačkih obaveštajnih organa i tajne Hitlera koje su se našle na Staljinovom stolu u periodu mart-juni 1941. godine, grupa ruskih istoričara, na čelu sa V. K. Vinogradovim, preko obaveštajnih i kontraobaveštajnih izvora, utvrdila je pripreme Nemačke za napad na SSSR, i činjenice koje nesumnjivo dokazuju da je Staljin bio blagovremeno i konstantno izveštavan o nemačkim namerama i neposrednim pripremama za napad.

Nemačka obaveštajna dokumenta čine smešnim tvrdnju Suvorova u knjizi *Dan-M* (*День-М*), Moskva 1994, str. 81. da je Staljin doneo principijelnu odluku da mobiliše u redove Armije viši ešalon ("nomenklature") partijskih radnika 19 dana pre planiranog napada na Rumuniju i Nemačku, utvrđujući taj dan na 6. juli 1941. godine. Bez dokaza su, dakle, tvrdnje Suvorova da je Hitler napadom na SSSR, 22. juna 1941. godine, predupredio napad SSSR na Nemačku.

Objavljena obaveštajna dokumentacija, međutim, ne daje odgovor na pitanje zašto Staljin, odnosno zašto u SSSR-u, ako su očekivali napad, nisu preduzeli adekvatne mere za odbranu. Ovom knjigom za ruske istoričare se ponovo otvara pitanje nepripremljenosti SSSR-a za rat i odgovornosti što je vojska bila zatečena, a naord u potpunosti nepripremljen za nemačku agresiju. Nije posao istoričara

da razmišljaju "šta bi bilo da je bilo". ali se objektivno postavlja pitanje istorijskog objašnjenja, zašto su narodi SSSR-a podneli tolike žrtve u prvoj godini rata?

U knjizi, dokumentima i napomenama, ima dosta novih podataka o događajima u Jugoslaviji: pristupanju Trojnom paktu, reagovanju u Jugoslaviji, Nemačkoj i SSSR-u, sporazumu Jugoslavija – SSSR, Aprilskom ratu i pripremama Nemačke za napad na SSSR. Obaveštajni podaci dobijaju na značaju ukoliko se uporede i upotpune sa već poznatim detaljima i utvrđenim činjenicama. Naravno, objavljena zbirka dokumenata prevashodno je značajna za sagledavanje odnosa Nemačke i SSSR-a, ali se kroz obaveštajna dokumenta dolazi i do dragocenih podataka o englesko-nemačko-sovjetskim odnosima. To je vreme agresije Nemačke na Balkanu i neposredne pripreme za napad na SSSR, pa obaveštajni izvori daju i obilje podataka za stanje u Rumuniji, Bugarskoj, Grčkoj i Madarskoj.

Odbir objavljenih dokumenata ukazuje na bogatstvo arhivskih fondova Federalne službe bezbednosti Rusije. Spoljne obaveštajne službe Rusije i Udruženih moskovskih gradskih arhiva koji su postali otvoreni za naučna istraživanja perioda Drugog svetskog rata. Knjiga zapravo budi nadu istoričara da će se u dogledno vreme otkriti relevantni podaci i upotpuniti činjeničko znanje istoričara o sudbomosnim događanjima 1941. godine.

Pored 83 dokumenta, knjiga sadrži i pet priloga, napomene i imenski registar. Knjiga je radena istorijskom metodologijom i zadovoljava arhivističke principe publikovanja dokumenata.

Nadamo se da će ova dokumenta, osim ruskih istoričara koji rade u arhivama i institutima, u kojima se intenzivno sučeljavaju razna gledišta, podstaći i jugoslovenske istoričare, ne samo na rasprave, već i na dalja istraživanja odnosa i stanja uoči i na početku Drugog svetskog rata.

Dr Slavoljub CVETKOVIĆ